

บทที่ 7

รายได้จากภาคการเกษตร

7.1 บทนำ

รายได้ มีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ หมายถึงการทำให้รายได้ประชาชาติ หรือรายได้ต่อคนเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูง ซึ่งในกรณีของประเทศไทย ได้แก่ การทำให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม เพราะเท่าที่ผ่านมาเกษตรกรเป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลในสาขาอาชีพอื่น ทำให้เกษตรกรมีมาตรฐานการครองชีพต่ำไปด้วย

หน้าที่ของรัฐบาลก็คือความพยายามลดความกว้างของความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างคนในภาคเกษตรกับคนนอกภาคเกษตร หรือความแตกต่างด้านรายได้ของคนในชนบทกับคนในเมือง ซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยต้องวางนโยบายแก้ไขอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สำหรับรายได้ของประเทศไทย ส่วนหนึ่งยังต้องพึ่งพาสินค้าเกษตรส่งออก ดังนั้นภาคการเกษตรจึงเป็นแหล่งเงินตราต่างประเทศของไทย ซึ่งปัจจุบันมีประมาณร้อยละ 35 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด

ราคาสินค้าเกษตรมักจะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงเสมอ ทั้งราคาภายในประเทศและราคาในตลาดโลก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของราคาดังกล่าว จะมีผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร และของประเทศเป็นอย่างมากด้วย

7.2 วัตถุประสงค์

ในบทนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้นักศึกษาทราบถึง

1. รายได้ของประเทศไทยที่เกิดจากภาคการเกษตร
2. พืชเศรษฐกิจสำคัญและผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าการส่งออกมาก ๆ รวมทั้งการส่งออกของกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ ด้วย
3. มูลค่าการส่งออกจากสินค้าเกษตรกรรมมีประมาณ 1 ใน 3 ของมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมด
4. เกษตรกรมีรายได้และรายจ่ายอะไรบ้าง

5. สภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกรไทย
6. การกระจายรายได้ของเกษตรกรตามภาคภูมิศาสตร์
7. ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับรายได้ของเกษตรกรต่ำ
8. นโยบายของรัฐด้านรายได้ของเกษตรกร

7.3 ความสำคัญของภาคการเกษตรในระบบเศรษฐกิจไทย

จะพิจารณาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของภาคการเกษตร ในระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ดังนี้

1. ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม มีประชากรมากกว่าร้อยละ 50 ของประชากรทั่วประเทศ ที่มีอาชีพหลักทางการเกษตร แม้ว่าเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์แล้ว จะมีแนวโน้มลดลงก็ตาม

ตารางที่ 7-1
แสดงประชากรเกษตร

ปี	ประชากรทั้งหมด		ประชากรเกษตร	
	พคน	เปอร์เซ็นต์	พคน	เปอร์เซ็นต์
2531	55, 222	100	34, 982	63. 35
2532	55, 981	100	35, 328	63. 11
2533	56, 714	100	35, 662	62. 49
2534	57. 372	100	35, 852	62. 49
2535	58, 028	100	36, 244	62. 46
2536	58,683	100	36, 540	62. 27

ที่มา : กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร

2. ภาคการเกษตรเป็นแหล่งรายได้เงินตราต่างประเทศทางหนึ่ง แม้ว่าจะมีแนวโน้มลดลงแต่ก็ยังมีสัดส่วนถึง 1 ใน 3 ของสินค้าส่งออกทั้งหมด โดยศึกษาจากมูลค่าการส่งออกต่อไปนี้

ตารางที่ 7-2
เปรียบเทียบมูลค่าส่งออกทั้งหมดกับมูลค่า
ส่งออกสินค้าเกษตร

(หน่วย-ล้านบาท)

รายการ	ปี				
	2532	2533	2534	2535	3536
มูลค่าสินค้าออกทั้งหมด	514,729.5	588,157.4	723,111.8	824,357.3	939,111.6
ร้อยละ	100	100	100	100	100
มูลค่าสินค้าออกเกษตร และผลิตภัณฑ์	230,536.7	224,168.0	256,035.9	284,980.1	279,650.6
ร้อยละ	44.79	38.11	35.40	34.57	29.78

ที่มา : กรมศุลกากร

3. ภาคการเกษตรเป็น 1 ใน 11 สาขาการผลิตของระบบเศรษฐกิจไทย โดยศึกษาได้จากผลิตภัณฑ์ภายในประเทศทั้งหมด แล้วแยกออกเป็นผลิตภัณฑ์ภาคการเกษตรกับผลิตภัณฑ์นอกภาคการเกษตร ปรากฏว่า ในปี 2535 มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคการเกษตรมีประมาณ 1 ใน 8 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภายในประเทศทั้งหมด

ตารางที่ 7-3
เปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์ภายในประเทศทั้งหมด
กับมูลค่าผลิตภัณฑ์ภายในประเทศภาคการเกษตร
(หน่วย : ล้านบาท)

พ.ศ.	ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ ทั้งหมด	ผลิตภัณฑ์ ภาคการเกษตร	ผลิตภัณฑ์ นอกภาคการเกษตร
2531	1,535,034	252,346	1,282,688
2532	1,856,992	279,947	1,577,045
2533	2,191,094	279,268	1,911,826
2534	2,505,629	316,781	2,188,848
2535	2,804,935	332,917	2,472,018

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

4. ภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหารสำหรับเลี้ยงประชากรทั้งประเทศ ซึ่งในปี 2538 มีประมาณ 60 ล้านคน ผลผลิตเกษตรที่เหลือจึงส่งเป็นสินค้าออก

7.4 รายได้ของรัฐจากภาคเกษตร

รายได้ของรัฐจากภาคการเกษตรในหัวข้อนี้ หมายถึง มูลค่าการส่งออกผลผลิตผลการเกษตรรวมทั้งผลิตภัณฑ์ด้วย ผลผลิตทั้งหมดถูกส่งไปจำหน่ายยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แม้ว่ามูลค่าการส่งออกผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตรจะมีแนวโน้มลดลง แต่ในปัจจุบันปี 2536 ยังมีมูลค่าประมาณร้อยละ 30 ของมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมดของประเทศไทย (ตารางที่ 7-2) จึงนับว่าภาคการเกษตรยังเป็นแหล่งรายได้เงินตราต่างประเทศที่สำคัญอยู่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แบ่งกิจกรรมในภาคการเกษตรไว้เป็น 4 กิจกรรม คือ การกสิกรรม การประมง การปศุสัตว์ และการป่าไม้ จะเห็นว่ากิจกรรมที่ทำรายได้ให้กับรัฐบาลมาก ๆ ได้แก่ การกสิกรรมและการประมง ส่วนการปศุสัตว์มีบ้างเล็กน้อย แต่การป่าไม้นั้นมีมูลค่านำเข้ามากกว่าการส่งออก^{1/}

พืชเศรษฐกิจสำคัญที่มีมูลค่าการส่งออกสูง ๆ มีหลายชนิดด้วยกัน แต่สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เคยให้ความสำคัญไว้กับพืช 5 ชนิด คือ ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง น้ำตาล (อ้อย) ผลไม้ แต่ปัจจุบันนี้การประมงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งออกเพราะมีมูลค่าสูงสุดกว่าการกสิกรรม ดังข้อมูลต่อไปนี้

ตารางที่ 7-4
มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรสำคัญ

(หน่วย : ล้านบาท)

รายการ	2531	2532	2533	2534	2535	2536
ผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ	41,002	50,003	57,802	73,958	78,190	86,192
ข้าว	34,676	45,462	27,770	30,516	36,214	32,947
ยางพาราและผลิตภัณฑ์	31,824	31,953	30,156	32,157	38,137	40,631
ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	21,845	23,975	23,137	23,175	27,593	19,552
น้ำตาลและผลิตภัณฑ์	10,363	20,205	19,119	16,670	20,676	13,389
ผลไม้และผลิตภัณฑ์	8,093	8,507	11,198	14,836	16,059	14,299

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

จากข้อมูลในตารางที่ 7-4 วิเคราะห์ได้ว่า

1. ข้าว ได้ลดความสำคัญลง เพราะมูลค่าการส่งออกไม่ได้อยู่ในอันดับหนึ่งในกลุ่มพืชเศรษฐกิจด้วยกัน นับตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นมา
2. ยางพารา มีความสำคัญมากขึ้น เพราะมีมูลค่าการส่งออกมาเป็นอันดับหนึ่งในกลุ่มพืชเศรษฐกิจส่งออกสำคัญ นับตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นมา
3. ผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ คือ การประมง มีมูลค่าการส่งออกสูงสุดของภาคการเกษตร และสูงมาโดยตลอด นับตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมา
4. ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง มีมูลค่าการส่งออกที่ไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะถูกจำกัดโควตาการนำเข้าจากสหภาพยุโรป (European Union = EU)
5. น้ำตาล มีมูลค่าการส่งออกไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสต็อกน้ำตาลของโลก

6. ผลไม้และผลิตภัณฑ์ มีแนวโน้ม การส่งออกที่ดี เพราะมีมูลค่าสูงขึ้นเรื่อย ๆ (ยกเว้นปี 2536)

7.5 รายได้และรายจ่ายของเกษตรกร

ความจำเป็นที่ต้องศึกษาถึงรายได้ของเกษตรกรก็เพราะว่า เกษตรกรเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกร จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งความมั่นคงของประเทศด้วย

ความแปรผันของรายได้ของเกษตรกรในแต่ละปีนั้น มีสาเหตุมาจากระดับราคาของผลผลิตเกษตรนั่นเอง ถ้าปีใดราคาผลผลิตเกษตรสำคัญ ๆ สูงขึ้น จะส่งผลให้รายได้ของเกษตรกรสูงขึ้นด้วย นั่นคือ ราคากับรายได้ของเกษตรกรจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อความชัดเจนในการศึกษาเรื่องความไม่แน่นอนด้านรายได้ของเกษตรกร จึงทำการเปรียบเทียบรายได้ประชาชาติ (National Income) รายได้ต่อคน (Per Capita Income) และรายได้เงินสดสุทธิในครัวเรือนเกษตรกร (Farm Household Net Cash Income) ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7-5
แสดงรายได้ของคนไทยและรายได้ครัวเรือนเกษตรกรต่อปี

ปี	รายได้ประชาชาติ ^{1/} (พันล้านบาท)	รายได้ต่อคน ^{2/} (บาท)	รายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรกร ^{3/} (บาท)
2529/30	-	-	22,306.44
2530/31	1,198.8	22,067	-
2531/32	1,440.1	26,082	30,266.01
2532/33	1,681.5	29,983	-
2533/34	1,909.9	33,552	39,783.72
2534/35	2,137.5	37,006	34,161.45

ที่มา : 1, 2 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
3 กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร

จะเห็นว่า รายได้ประชาชาติและรายได้ต่อคน มีแนวโน้มสูงขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจ แต่รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร แม้จะมีข้อมูลไม่ครบทุกปี แต่ก็พอจะเห็นได้ชัดเจนว่า ตัวเลขค่อนข้างจะผันผวนและเปลี่ยนแปลงขึ้นลง ไม่เพิ่มขึ้นไปตามภาวะเศรษฐกิจ จึงสรุปได้ว่า เกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน รายได้เปลี่ยนแปลงไปตามราคาสินค้าเกษตรที่ขายได้ในแต่ละปีนั่นเอง

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ที่กรุงเทพฯ แถลงว่า รายได้เฉลี่ยของชาวชนบท (Rural) เป็นเพียง 1 ใน 10 ของรายได้เฉลี่ยของชาวเมือง (Urban) และมีแนวโน้มที่ช่องว่าง (gap) ในสังคมดังกล่าว จะยิ่งห่างกันออกไปมากยิ่งขึ้น ซึ่งค่าแถลงนี้เป็นการยืนยันได้ดีว่า คนที่มีอาชีพทางการเกษตร (อยู่ในชนบท) ยากจนกว่าคนที่อยู่ในเมือง (มีอาชีพสาขาอื่น ๆ) และจากการสำรวจล่าสุดของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า คนที่มีอาชีพทางการเกษตรกับคนที่อยู่นอกภาคเกษตรรวมทุกสาขาอาชีพ (เว้นภาคการเกษตร) มีช่องว่างระหว่างรายได้เป็น 1 : 12 แล้ว

จากความแตกต่างของรายได้ดังกล่าว คงเป็นเพราะว่ารายได้ต่อคน ต่อปี ของคนในภาคการเกษตร จะเปลี่ยนแปลงไปตามความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตเกษตรในแต่ละปี แต่ของคนนอกภาคการเกษตร จะเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น ซึ่งเป็นไปตามภาวะเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวตลอดเวลา จึงทำให้ อัตราส่วนระหว่างรายได้ของคนภาคการเกษตรกับคนนอกภาคการเกษตร มีช่องว่าง (gap) กว้างขึ้นทุกที

สาเหตุที่ทำให้รายได้ของเกษตรกรต่ำ คือ

1. ที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญทางการเกษตรเสื่อมโทรม ในเนื้อดินขาดแร่ธาตุอาหารสำหรับพืช จึงทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ ต้องใช้ปุ๋ยเข้าช่วย แต่ปุ๋ยก็ราคาแพง ทำให้ต้นทุนสูง รายได้ต่ำ
2. จำนวนเกษตรกรมีเพิ่มมากขึ้น โดยแต่ละครัวเรือน มีลูก มีหลาน เกิดขึ้นมากมาย สมาชิกในครัวเรือนเหล่านี้ไม่มีอาชีพอื่น การใช้แรงงานในการเกษตรจึงไม่คุ้มค่างับรายได้ทั้งนี้เพราะมีแรงงานส่วนเกินมาก สรุปก็คือ คนมากกว่างานทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนต่ำ
3. ราคาผลผลิตเกษตรตกต่ำ และไม่แน่นอน ทำให้รายได้ของเกษตรกรไม่แน่นอนและตกต่ำไปด้วย
4. ต้นทุนในการผลิตทางการเกษตรสูงขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจ เพราะค่าแรง ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงแพงขึ้น

ลักษณะรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

จากจำนวนประชากรในภาคการเกษตรทั้งหมด ได้สำรวจพบว่า เมื่อแบ่งเป็นครัวเรือนเกษตรกรแล้วได้ประมาณ 5 ล้านกว่าครัวเรือน ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะมีรายได้สักเท่าไรนั้น วิธีหาก็คือเอามูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตร หาค้วยจำนวนครัวเรือนเกษตรกร

$$\text{รายได้จากการเกษตรต่อครัวเรือน} = \frac{\text{มูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตร}}{\text{จำนวนครัวเรือนเกษตรกร}}$$

รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนหนึ่ง ก็คือมูลค่าของผลิตผลตามราคาที่เกษตรกรขายได้ทั้งพืชและสัตว์ นั่นก็คือ

$$\begin{aligned} \text{มูลค่าของผลผลิตเกษตรตามราคาที่เกษตรกรขายได้} &= \text{จำนวนผลผลิต} \times \text{ราคาฟาร์ม} \\ (\text{Farm Value}) &= (\text{Production} \times \text{Farm Price}) \end{aligned}$$

รายได้ อีกส่วนหนึ่ง ของครัวเรือนเกษตรกร ก็คือ รายได้ที่เกิดขึ้นนอกภาคเกษตร

ดังนั้น ลักษณะรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร จึงต้องประกอบด้วย

1. รายได้เงินสดทางการเกษตร ซึ่งหมายถึง รายได้ที่เกิดจากขายพืชและสัตว์ที่ผลิตในฟาร์ม
2. รายได้เงินสดนอกการเกษตร ซึ่งหมายถึง รายได้ที่เกิดจากการนำสัตว์ไปรับจ้าง นำเครื่องมือการเกษตรไปรับจ้างงานรับจ้างทั้งการเกษตรและนอกการเกษตรของทุกคนในครัวเรือน ขายพืชและสัตว์ที่ไม่ได้ผลิตเอง ขายของอื่นที่ผลิตได้เอง ค่าเช่า มรดก ค่าดอกเบี้ย ค่านายหน้า เงินประกันชีวิต ฯลฯ

ตารางที่ 7-6

รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร (บาท/ครัวเรือน)

รายการ	2529130	2531/32	2533/34	2534/35
1. รายได้เงินสดทางเกษตรกร	9,010.13	15,252.25	18,839.62	11,330.76
2. รายได้เงินสดนอกเกษตรกร	13,296.31	15,013.76	20,944.10	22,930.69
รวม	22,306.44	30,266.01	39,783.72	34,161.45

ที่มา : กองวิจัยเศรษฐกิจกิจการเกษตร

จากข้อมูลในตารางที่ 7-6 จะเห็นว่ารายได้เงินสดทางการเกษตรไม่ค่อยแน่นอน เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเสมอ บางปีลดลง บางปีเพิ่มขึ้น แต่รายได้เงินสดนอกการเกษตรค่อนข้างแน่นอนและมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี แต่เมื่อรวมรายได้จากทั้งสองแหล่งแล้ว ปรากฏว่ารายได้ของเกษตรกรรวมไม่แน่นอน แต่ก็สูงขึ้นมากนับตั้งแต่ปีเพาะปลูก 2531 เป็นต้นมา เพราะช่วงนี้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นมาก

เนื่องจากรายได้จากภาคเกษตรไม่เพียงพอแก่การครองชีพ จึงทำให้เกษตรกรต้องดิ้นรนหารายได้จากนอกภาคเกษตรมากขึ้น

รายได้เงินสดทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะเกิดจากพืชที่เกิดจากสัตว์นั้นน้อยมาก ดังตัวอย่างเช่น

ปี 2533/34	รายได้จากพืช	20,302.77	บาท
	รายได้จากสัตว์	4,489.48	บาท
	รายได้จากอื่น ๆ	9,363.77	บาท
ปี 2534/35	รายได้จากพืช	25,207.61	บาท
	รายได้จากสัตว์	6,252.01	บาท
	รายได้จากอื่น ๆ	3,583.28	บาท

ตัวอย่าง รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ปี 2533/34 (ไม่รวมมูลค่าผลิตผล
บริโภคในครัวเรือน)

รายได้เงินสดทางการเกษตร	เฉลี่ยทั่วประเทศ
ทางพืช	20,302.77
ทางสัตว์	4,489.48
อื่น ๆ	<u>9,363.77</u>
รวม	34,156.02
หักด้วย รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร	<u>15,316.40</u>
เหลือเป็น รายได้สุทธิเงินสดทางการเกษตร	18,839.62
บวกด้วย รายได้เงินสดนอกการเกษตร	<u>20,944.10</u>
รวมเป็น รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน	39,783.72
หักด้วย รายจ่ายเงินสดในครัวเรือน	<u>29,465.88</u>
เหลือเป็น เงินออม	<u>10,317.84</u>

เมื่อศึกษาด้านการกระจายรายได้ของเกษตรกรตามภาคภูมิศาสตร์ ปรากฏว่าใน
ปี 2534/35 เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่ำสุด ขณะที่เกษตรกรในภาคกลาง
มีรายได้สูงสุด สำหรับลำดับที่ 2 และ 3 ก็ได้แก่ภาคใต้และภาคเหนือตามลำดับ ดังตัวเลขต่อ
ไปนี้

ตารางที่ 7-7

รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกรเป็นรายภาค ปี 2534/35

หน่วย : บาท

แหล่งรายได้	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	เหนือ	กลาง	ใต้	เฉลี่ยทั่วประเทศ
จากการเกษตร	6,062.79	14,134.67	19,299.84	18,579.40	11,230.76
นอกการเกษตร	19,147.66	17,276.84	35,736.36	31,057.92	22,930.69
รวม	25,210.45	31,411.51	55,036.20	49,637.32	34,161.45

ที่มา : กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร

เมื่อวิเคราะห์ตัวเลขจากตารางที่ 7-7 จะเห็นว่ารายได้เงินสดทางการเกษตรของเกษตรกรในภาคกลางสูงสุด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำสุด ส่วนภาคใต้และภาคเหนืออยู่ในอันดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

ส่วนรายได้จากนอกภาคการเกษตร ปรากฏว่าภาคกลางและภาคใต้ เกษตรกรมีรายได้เป็นอันดับ 1 และ 2 ตามลำดับ ส่วนภาคเหนือต่ำที่สุด ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในลำดับที่ 3

ความแตกต่างของรายได้ประชากรเกษตรกับประชากรนอกการเกษตร และความแตกต่างของรายได้ประชากรเกษตรตามภาคภูมิศาสตร์นั้นมีสาเหตุมาจาก

1. ความสามารถในการผลิตของเกษตรกรมีระดับต่ำกว่าคนที่มีอาชีพในการผลิตสาขาอื่น

2. อัตราการขยายตัวของภาคการเกษตรต่ำกว่า อัตราการขยายตัวของอาชีพสาขาอื่น

3. ขนาดของการถือครองที่ดินที่ต่างกัน รวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วย สภาพดินฟ้าอากาศทางธรรมชาติของแต่ละภาคภูมิศาสตร์แตกต่างกันด้วย เช่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือแห้งแล้ง ภาคใต้ฝนชุก ภาคกลางค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

4. การเคลื่อนไหวในระดับราคาทั่วไปของสินค้าเกษตรต่ำลง ขณะที่สินค้าอุตสาหกรรมราคาสูงขึ้น จะเป็นสาเหตุสำคัญทำให้รายได้ของเกษตรกรต่ำลง และรายได้ของคนนอกภาคเกษตรสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะราคากับรายได้เคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน

สรุปในเรื่องรายได้ของเกษตรกรเกี่ยวกับศัพท์ที่ควรรู้

1. รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน = รายได้เงินสดสุทธิเกษตร+ รายได้เงินสดสุทธินอกเกษตร
2. รายได้เงินสดสุทธิเกษตร = รายได้เงินสดเกษตร-รายจ่ายเงินสดเกษตร
3. เงินออม = รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน-รายจ่ายเงินสดในครัวเรือน

องค์ประกอบรายได้ทางการเกษตร

แหล่งที่มาของรายได้ทางการเกษตรที่สำคัญมีหลายแหล่ง ในการวิจัยของกองวิจัยเศรษฐกิจกิจการเกษตรปี 2534/35 ทำให้ทราบว่า แหล่งรายได้ของเกษตรกรนั้นมีทั้งพืชและสัตว์ รวมทั้งรายได้อื่น ๆ ด้วย ได้แก่ข้าว กลุ่มพืชไร่ กลุ่มพืชน้ำมัน พืชเส้นใย พืชผัก ฯลฯ

จากสัตว์ก็มีสัตว์ปีก สุนัข โคเนื้อ โคนม รวมทั้งสัตว์น้ำด้วย ถ้าจะเรียงลำดับแหล่งที่มาของรายได้เฉลี่ยทั้งประเทศมีดังนี้

ข้าว	8,387.26	บาท/ครัวเรือน
รวมพืชไร่	7,463.66	บาท/ครัวเรือน
รายได้ทางสัตว์	6,252.02	บาท/ครัวเรือน
ไม้ผล	5,300.91	บาท/ครัวเรือน
พืชผัก	2,312.60	บาท/ครัวเรือน
พืชเส้นใย	879.30	บาท/ครัวเรือน
พืชน้ำมัน	716.93	บาท/ครัวเรือน
ไม้ดอกไม้ประดับ	146.91	บาท/ครัวเรือน

รายได้นอกการเกษตรมีทั้งจากในครัวเรือนและนอกครัวเรือน ซึ่งจากนอกครัวเรือนเฉลี่ยทั้งประเทศแล้วสูงกว่าในครัวเรือน

รายได้ในครัวเรือน เช่น ทำหัตถกรรม ก้าขาย ถ้าเป็นนอกครัวเรือน ก็ได้แก่ไปรับจ้างนอกการเกษตรไม่ว่าจะเป็นแรงงานคนหรือสัตว์ ดอกเบี้ย เงินโบนัส เงินช่วยเหลือ ฯลฯ

รายจ่ายของเกษตรกร จะประกอบด้วย

1. รายจ่ายเงินสดเกษตรกร ได้แก่รายจ่ายทางพืช ทางสัตว์และรายจ่ายอื่น ๆ ทางการเกษตร
2. รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนเกษตรกร

รายจ่ายทางพืชและทางสัตว์จะมีรายการที่แตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งจะแสดงให้เห็นรายละเอียดเป็นรายการ ๆ เช่น รายจ่ายทางพืชมี 20 รายการ รายจ่ายทางสัตว์มี 18 รายการ เป็นต้น

รายจ่ายเงินสดเกษตรกรทางพืช แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายคงที่ กับค่าใช้จ่ายผันแปร

ค่าใช้จ่ายคงที่ ประกอบด้วย ค่าเช่าที่ดินทำการเกษตร ค่าเช่าโรงเรือนและอุปกรณ์ ค่าดอกเบี้ยเงินกู้เกษตรกร ค่าภาษีที่ดิน ฯลฯ

ค่าใช้จ่ายผันแปร ประกอบด้วย ค่าพันธุ์พืช ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช (ยาฆ่าแมลง) ค่าจ้างแรงงานคนและสัตว์ ค่าจ้างเครื่องจักร ค่าปูนขาว (ใส่ดิน) ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และหล่อลื่น ค่าอาหารแลกเปลี่ยนแรงงาน (ลงแขก) ค่าน้ำ
ชลประทาน ฯลฯ

รายจ่ายเงินสดเกษตรทางสัตว์ แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายคงที่กับค่าใช้จ่ายผันแปร เช่นกัน
ค่าใช้จ่ายคงที่ ได้แก่ ค่าเช่าที่ดินเลี้ยงสัตว์ ค่าเช่าโรงเรือนอุปกรณ์ ค่าดอกเบี้ย
ค่าภาษีที่ดิน ฯลฯ

ค่าใช้จ่ายผันแปร ได้แก่ ค่าพันธุ์สัตว์ ค่าอาหารสัตว์ ค่ายารักษาโรคสัตว์ ค่าแรงงานจ้าง
เลี้ยงสัตว์ ค่าต้อนและค่าผสมพันธุ์สัตว์ ค่าซ่อมโรงเรือน คอกสัตว์ ฯลฯ

รายจ่ายเงินสดเกษตรทางอื่น ๆ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการจัดรูปที่ดินทางการเกษตร
ค่าไถถอนจำนวนที่ดินการเกษตร ค่าซื้ออุปกรณ์การเกษตร ค่าบุกเบิกที่ดินทางการเกษตร ฯลฯ
สำหรับรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร เป็นการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคทั้งหมดของ
ครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วยค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มากมาย รายการค่าก่อสร้างปรับปรุงที่อยู่
อาศัยเป็นอันดับหนึ่ง ค่าใช้จ่ายในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น โกนจุก บวชนาค แต่งงาน เป็นอันดับสอง
เกี่ยวกับอาหารการกิน เช่น การซื้อเนื้อสัตว์มาบริโภคเป็นอันดับสาม ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา
เป็นอันดับสี่ และเรียงลำดับไปก็เป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น เสื้อผ้า
เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

7.6 ปัญหาด้านรายได้

ปัญหาด้านรายได้ของเกษตรกร จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อราคาสินค้าเกษตรมีการ
เปลี่ยนแปลงที่ลดลง และราคาไม่เพิ่มขึ้นไปตามภาวะเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเกิดจากการ
ถูกกดราคารับซื้อของพ่อค้าคนกลาง และถูกผลกระทบจากราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกที่ลดต่ำ
ลง ซึ่งการลดลงของราคาสินค้าเกษตรนี้จะก่อให้เกิดปัญหา 2 ประการ คือ

1. รายได้ของเกษตรกรตกต่ำ ไม่เป็นธรรม
2. รายได้ของเกษตรกรไม่มีเสถียรภาพ

ปัญหาเรื่องรายได้ของเกษตรกรตกต่ำไม่เป็นธรรม

การที่เราจะกล่าวว่า รายได้ของเกษตรกรต่ำก็หมายความว่า เราได้ทำการเปรียบเทียบรายได้ของเกษตรกรกับคนในสาขาอาชีพอื่นในลักษณะต่าง ๆ จนได้ข้อสรุปว่า เกษตรกรที่มีอาชีพทางการเกษตรเป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำที่สุด

สำหรับสาเหตุที่ทำให้รายได้ของเกษตรกรต่ำนี้ขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตเกษตรกรต่ำเป็นอันดับแรก เพราะราคาจะเป็นตัวที่กระทบรายได้ของเกษตรกรโดยตรง (เมื่อปริมาณผลผลิตคงที่) นั่นคือ

$$Y = P \times Q$$

Y = รายได้ของเกษตรกร

P = ราคาผลผลิตต่อหน่วย

Q = ปริมาณผลผลิตที่ขายได้

การแก้ปัญหาด้านรายได้ต่ำนี้ จะกระทำได้โดยง่ายคือการส่งเสริมให้มีการผลิตเพิ่มขึ้น (เพิ่ม Q) แต่ขณะเดียวกันนโยบายเรื่องการรักษาระดับราคาจะต้องมีแผนอย่างดี เพราะมีฉะนั้นแล้วจะหนีกฎของอุปสงค์และอุปทานไม่พ้น คือ เมื่อปริมาณสินค้าที่ส่งเสริมให้ผลิตมีมากขึ้น ต้นตลาด ราคา ก็จะต้องลดลง

การรักษาระดับราคาภายในประเทศจะต้องกระทำโดยการขยายตลาดต่างประเทศ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และการแก้ปัญหาด้านราคาที่ดีและถูกจุดที่สุดก็คือ การทำให้ราคา ณ ระดับไร่นาสูงขึ้น เพราะราคาในระดับไร่นาเท่านั้นจะเป็นผลต่อรายได้ของเกษตรกรที่สูงขึ้นได้ทันที

ส่วนราคาที่ไม่เป็นธรรมนั้น มักจะเกิดจากการกดราคาর্বซื้อจ่นต่ำกว่าทุนของพ่อค้าคนกลาง

รัฐบาลได้แก้ปัญหาด้านราคา ด้วยการใช้นโยบายรักษาระดับราคา ด้วยมาตรการพยุงราคา ประกันราคา และแทรกแซงตลาดกับพืชเศรษฐกิจบางชนิด (ทำทุกพืชไม่ได้เพราะทุนจำกัด) เพื่อจุดมุ่งหมายที่จะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่่นโยบายนี้จะสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้ยากมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ขาดแคลนเงินทุน และปัจจัยต่าง ๆ ทางการตลาด

นอกจากนี้รัฐบาลก็พยายามใช้นโยบายการกระจายรายได้ เช่น เงินผันของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ปีเกษตรกร ของพลเอก เกอริงศักดิ์ ชมนันท์ โครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และสมัยของนายชวน หลีกภัย ได้แก่ โครงการพัฒนาตำบล (คพต.)

ปัญหาเรื่องรายได้ไม่มีเสถียรภาพ

การที่ราคामลิตผลเกษตรเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอยู่เสมอ นั้น จะทำให้รายได้ทั้งของรัฐและของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวและไม่มีเสถียรภาพไปด้วย การแก้ปัญหาเรื่องรายได้ไม่มีเสถียรภาพก็คือการพยายามรักษาระดับราคามลิตผลเกษตรไม่ให้เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมากนัก โดยการใช้นโยบายรักษาระดับราคาด้วยมาตรการต่าง ๆ เช่น การแทรกแซงตลาด การประกันราคาเพื่อที่จะป้องกันมิให้ราคาเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงรุนแรงนัก ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามขยายตลาดต่างประเทศให้กว้างยิ่งขึ้นอันจะเป็นทางช่วยรักษาระดับราคาภายในประเทศได้ดี

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก้ไขปัญหารายได้ต่ำและรายได้ไม่มีเสถียรภาพของเกษตรกรด้วยจุดมุ่งหมายว่า “จะยกระดับรายได้ของเกษตรกร รวมทั้งทำให้มีการกระจายรายได้ระหว่างเกษตรกรและประชาชนนอกการเกษตรให้ดีขึ้น” โดยมีการดำเนินงานดังนี้

1. พยายามรักษาระดับราคาที่เป็นราคาขายได้ (Farm Price) ให้อยู่ในระดับที่จะกระตุ้น เร่งเร้า ให้เกษตรกร ทำการผลิตเพิ่มขึ้น (โดย อตค.) ให้ขายได้ราคาดีมีกำไร
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การใช้ปุ๋ย ใช้ยาฆ่าแมลงและศัตรูพืช การใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี ฯลฯ เพื่อพัฒนาด้านการผลิตให้ดีขึ้น (โดยกรมส่งเสริมการเกษตร) เป็นการช่วยลดต้นทุนและได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น
3. การปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน เกษตรกรจะได้ภาคภูมิใจ และมั่นใจในอาชีพของตน และใช้ที่ดินค้าประกันเงินกู้ได้ (โดย สปก.) เพิ่มทุนด้วยการกู้เพื่อขยายการผลิต

7.7 การยกและรักษาระดับรายได้

เมื่อมีปัญหาเรื่องรายได้ต่ำและรายได้ไม่มีเสถียรภาพของเกษตรกรเกิดขึ้น จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกหลายด้าน รัฐบาลจึงต้องเข้ามาแก้ปัญหาด้วยการยกและรักษาระดับรายได้

เพื่อให้คนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ดีกินดี มีมาตรฐานการครองชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะถ้า รายได้ต่ำและรายได้ไม่แน่นอนแล้ว จะมีผลกระทบต่อตัวเกษตรกรและสังคมดังต่อไปนี้

1. ถ้ารายได้ต่ำ เกษตรกรจะไม่มีเงินทุนพอที่จะขยายหรือปรับปรุงการผลิตให้มี ประสิทธิภาพได้ ผลก็คือ การใช้ทรัพยากรในการผลิตไม่ได้รับประโยชน์สูงสุด
2. ถ้าครอบครัวเกษตรกรมีรายได้ต่ำ มาตรฐานการครองชีพจะไม่ดี ไม่มีอำนาจซื้อ จะเป็นปัญหาต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
3. เกษตรกรที่มีรายได้ต่ำและไม่แน่นอน จะไม่สามารถช่วยสร้างความเจริญให้แก่ สังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับการศึกษาและพลานามัย
4. ผลกระทบต่อครอบครัวเกษตรกรในแง่ไม่มีเงินออม ไม่มีทรัพย์สิน ถ้ารายได้ ต่ำจะมีความยุ่งยากเกิดขึ้น เช่น มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น หรือสูญเสียที่ดินทำมาหากิน (เพราะ จำนองไว้)
5. ผลกระทบต่อปัจจัยการผลิต ถ้ารายได้ของเกษตรกรลดลง เกษตรกรจะไม่สามารถปรับปรุงปัจจัยการผลิตให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาได้ นั่นคือ เกษตรกรไม่ สามารถเพิ่มพูนการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองได้
6. ผลกระทบต่อประเทศ ในแง่ที่ประเทศไทยส่งออกสินค้าเกษตรอยู่ประมาณ 1 ใน 3 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด ถ้าราคาผลิตผลเกษตรตกต่ำและไม่แน่นอน ย่อมมีผลทำให้ รายได้ของรัฐตกต่ำไปด้วย ประเทศจะยากจน ไม่มีเงินมาใช้ป้องกันประเทศ การพัฒนาประเทศก็ เป็นไปได้ยาก

เมื่อศึกษาจนทราบว่า เกษตรกรเป็นบุคคลที่มีรายได้ต่ำที่สุดในบรรดาอาชีพทั้งหลายและเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ จึงควรศึกษาต่อว่า รัฐบาลมีนโยบายเพิ่มรายได้ให้ กับเกษตรกรอย่างไรบ้างในคอนทายของบทนี้

ทิศทางการพัฒนารายได้ของเกษตรกร

กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้เสนอให้มีการ พัฒนารายได้ของเกษตรกรไว้เป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะสั้น ควรปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตในช่วงสั้น ๆ ที่สามารถทำได้ เลย คือ

ก. ให้การสนับสนุนการใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยมุ่งไปยังผลผลิตเกษตรกรที่ยังผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการ เช่น ถั่วเหลือง ปศุสัตว์ ปัจจัยการผลิตในสินค้าทั้งสองนี้ได้แก่ พันธุ์และปุ๋ย ซึ่งกิจกรรมทั้งสองนี้ยังเป็นองค์ประกอบรายได้ให้สูงขึ้น

ข. การกระจายพันธุ์ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ปกติแล้ว เกษตรกรจะเก็บและหาพันธุ์เอง ซึ่งอาจเป็นพันธุ์ที่ไม่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เขตเกษตรก้าวหน้า การกระจายพันธุ์และส่งเสริมให้มีการปลูกพันธุ์ตามความต้องการส่งออกเป็นสิ่งจำเป็น พันธุ์ที่ควรกระจายในสภาพปัจจุบันนี้ คือพันธุ์ปศุสัตว์และประมง (จากการศึกษาพบว่า ทั้งปศุสัตว์และประมง ยังมีศักยภาพสูงอยู่)

ค. การควบคุมศัตรูโรคแมลง เมื่อเกิดโรคระบาดทั้งพืชและสัตว์ จะมีผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรเป็นอย่างมาก และเมื่อเกิดโรคระบาดแล้ว เกษตรกรไม่สามารถช่วยตัวเองได้ รัฐจึงต้องเข้าไปช่วยเหลือ

2. ระยะปานกลาง ควรปรับปรุงการสนับสนุนขบวนการผลิตและการตลาดให้มีประสิทธิภาพ โดย

ก. การพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างการผลิตโดยดูผลกระทบจากการแข่งขันด้านการผลิตและการกีดกันทางการค้าสินค้าเกษตรของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวและมันสำปะหลัง ที่เป็นสินค้าออกสำคัญและทำรายได้ให้กับประเทศปีละมาก ๆ แต่ทั้งสองพืชนี้ผลิตได้เกินความต้องการของตลาดต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องลดการผลิตลง ซึ่งหมายถึงต้องปรับโครงสร้างการผลิตและทรัพยากรที่เหลือหลังการปรับลดการผลิต จะต้องนำไปใช้ผลิตสินค้าอื่นทดแทน การผลิตทดแทนนั้นต้องคุ้มค่าในแง่เศรษฐกิจและเป็นที่ยอมรับของเกษตรกร ซึ่งต้องอาศัยการวิจัยพัฒนารูปแบบการผลิตใหม่และพัฒนารูปแบบเก่าที่มีอยู่ให้ดีขึ้น

ข. งานวิจัยและพัฒนา เป็นงานที่จะช่วยถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้ถึงมือเกษตรกรในทุก ๆ สาขาการผลิต

3. ระยะยาว ได้แก่

ก. การปฏิรูปที่ดินการเกษตรให้กับเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตหรือเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งเรื่องที่ดินจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการผลิตและรายได้ของเกษตรกร แต่การปฏิรูปที่ดินการเกษตรนี้ต้องใช้เงินทุนมาก จึงต้องใช้เวลานาน

ข. การฝึกอบรมอาชีพนอกการเกษตร ดังที่ทราบแล้วว่า รายได้จากนอกภาคการเกษตรก็เป็นส่วนสำคัญมาก ประกอบกับมีแรงงานส่วนเกินในภาคเกษตรมาก จึงจำเป็นต้องมีงานให้ทำ เพื่อรองรับแรงงานส่วนเกินนี้ แต่ปัญหาที่ตามมาว่า แรงงานจากภาคการเกษตรนี้จะขาดความชำนาญในงานนอกการเกษตร จึงจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมแรงงานเหล่านี้ตามที่ตลาดแรงงานต้องการด้วย

7.8 นโยบายของรัฐเกี่ยวกับรายได้ของเกษตรกร

เป้าหมายสำคัญของนโยบายการเกษตรของประเทศเกษตรกรรมและกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยก็คือ การรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตรและส่งผลถึงรายได้ของเกษตรกรที่สูงขึ้น เพื่อมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้นกว่าเดิม แล้วการพัฒนาประเทศจะดำเนินไปด้วยดีได้

นโยบายด้านรายได้ของเกษตรกรก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะเพิ่มรายได้นอกเหนือไปจากการรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตร แต่เท่าที่ผ่านมา ไม่ว่ารัฐจะรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรและหาทางเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรอย่างไร ผลที่ปรากฏก็คือ ยังไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาโดยจะเห็นได้จาก

1. ราคาสินค้าเกษตรบางชนิดยังเคลื่อนไหวลดลงในบางปี คือราคายังไม่สูงขึ้นอย่างมีเสถียรภาพ
2. เกษตรกรยังมีรายได้ต่ำ ไม่พอกินพอใช้ มาตรฐานการครองชีพยังไม่สูงขึ้น คุณภาพชีวิตยังไม่ดี

นโยบายด้านรายได้ของเกษตรกรในแผนฯ ที่ 3-4

ในช่วงปลายแผนฯ ที่ 3 สมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีได้ใช้นโยบาย “เงินผัน” ด้วยการจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งออกสู่ชนบท เพื่อนำไปใช้จ่ายแรงงานเกษตรกรในชนบท ขุดคลอง ขุดสระเก็บน้ำฝน ทำถนนในหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร แต่โครงการเงินผันจบเร็วเพราะสิ้นสมัยของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

ในแผนฯ ที่ 4 พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่อสภาฯ ด้านรายได้ว่า “รัฐบาลจะเร่งสร้างชีวิตและอนาคตของเกษตรกรซึ่งเป็นคน

ส่วนใหญ่ของประเทศให้มีความมั่นคง มีความหวังและจะยกระดับรายได้ให้เกษตรกรอยู่ดีกินดี รวมทั้งการกระจายรายได้ให้ทัดเทียมกับประชาชนในกลุ่มอาชีพอื่น” โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรและขจัดความแตกต่างของรายได้ระหว่างประชากรในเมืองและในชนบท รัฐบาลชุดนี้ได้ทำการศึกษาและพบว่าเกษตรกรจะมีชีวิตที่ดีขึ้นได้เขาต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นและรายได้จะเพิ่มขึ้นก็ต่อเมื่อ

1. ผลผลิตต้องเพิ่มขึ้น
2. ผลผลิตต้องขายได้ในราคาที่คุ้มทุน และมีกำไรเหลือพอแก่การยังชีพตาม
อัตรภาพที่ดีขึ้น
3. รัฐต้องให้บริการบางอย่างแก่คนพวกนี้ในฐานะที่เขาเป็นประชากรไทย

เมื่อทราบองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว จึงได้วางแผนแม่บท (Master Plan) ซึ่งเป็นแผนระยะยาว แต่ยังมีได้ปฏิบัติไปสักเท่าไร ก็เปลี่ยนนายกรัฐมนตรี

แผนแม่บทนี้น่าสนใจ เพราะถ้านำไปปฏิบัติอาจได้รับผลดีก็ได้ ซึ่งมีบางแผนที่ได้นำไปปฏิบัติในปี 2522 ด้วย แต่ในที่นี้จะนำแผนแม่บทมาอธิบายไว้ทั้งหมดดังนี้

1. การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานให้ถึงมือเกษตรกรโดยตรงและทั่วถึง เพราะเขื่อนชลประทานมีมาก แต่ไม่กระจายไปยังพื้นที่เพาะปลูก
2. การส่งเสริมและพัฒนาการผลิตให้เพิ่มขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายในประเทศและตลาดโลก
3. การรักษาระดับราคาผลิตผลเกษตรของเกษตรกรให้เป็นธรรม โดยการพยุงราคา ประกันราคา และการประกันผลตอบแทนจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรด้วย และจะจัดการเออาร์ดีเออาร์บีของพ่อค้าคนกลาง
4. การส่งเสริมสถาบันการเกษตร ได้แก่ สนับสนุนกลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตรให้เข้มแข็ง เพื่อจะได้มีพลังต่อรองในด้านการตลาดและสินเชื่อมากขึ้น
5. การขยายสินเชื่อเพื่อการเกษตร โดยร่วมมือกับธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในการขยายสินเชื่อให้กว้างขวาง และมากยิ่งขึ้น
6. การปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง
7. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำต่างๆ จะนำเอาทรัพยากรเหล่านี้มาให้บริการทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด
8. การขนส่งผลผลิตเกษตร โดยจะเร่งรัดระบบการขนส่งผลผลิตจากไร่ นา ที่ห่างไกลออกสู่ตลาดได้โดยสะดวกเป็นการจูงใจให้มีการเพิ่มผลผลิต ร่วมกับกรมทางหลวงสร้างถนน

ให้ถึงที่ผลิต ที่จริงแล้วนโยบายบางข้ออาจแก้ปัญหาที่เรื้อรังได้แต่ต้องใช้เวลาานาน เช่น จากแผน บางข้อ ที่เกี่ยวกับเรื่องราคาผลผลิตเกษตร แหล่งน้ำ ได้ถูกนำมาปฏิบัติที่เรียกว่า “ปีเกษตรกร” (ปี 2522) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปีเกษตรกร (ปี 2522)

โครงการปีเกษตรกรมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยเกษตรกรให้มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น กว่าเดิม โดยพยายามหาทางเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกร ด้วยเงินงบประมาณจำนวน 2 หมื่น ล้านบาท การดำเนินงานเอามาจากแผนแม่บทบางส่วนดังนี้

1. เร่งรัดการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กให้กว้างขวางกระจายไปให้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องที่การเกษตรล้าหลัง รวมถึงการพัฒนาที่ดินด้วย (จากแผนข้อ 1)
2. เร่งรัดการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมให้มากขึ้น พยายามลดราคาสินค้าเกษตรบาง ชนิด เช่น ข้าว ถั่วต่าง ๆ ฝ้าย ให้ได้ผลทันฤดูกาล รวมทั้งปรับปรุงระบบการตลาดเสียใหม่ให้มี ตลาดท้องถิ่นและตลาดกลาง (จากแผนข้อ 3)
3. สนับสนุนปัจจัยการผลิตนอกเหนือวิสัยความสามารถของเกษตรกร เช่น ปุ๋ย ให้มีจำหน่ายในราคาถูก การป้องกันและการกำจัดศัตรูพืช ร่วมมือกับกรมทางหลวงสร้างถนนเข้าไปในพื้นที่การเกษตร เพื่อนำผลผลิตเกษตรออกสู่ตลาดได้สะดวกขึ้น (จากแผนข้อ 2 และ 8 บางส่วน)
4. ระบบสินเชื่อ รัฐบาลจะใช้ระบบไถ่ถอนที่ดินคืนให้มากที่สุด โดยความร่วมมือกันระหว่างสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รวมทั้งการขยายสินเชื่อเพื่อการเกษตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (จากแผนข้อ 5)
5. กระจายการผลิตตามความสามารถของพื้นที่เพื่อบริการประชาชนในท้องที่ นั้น ๆ เช่น ที่ดินโคปลูกเงาะได้ก็ให้ปลูก โดยไม่ต้องรอรเงาะจากจันทบุรี หรือภาคใต้เท่านั้น อันจะเป็นการประหยัดค่าขนส่งไปในตัวด้วย (แผนข้อ 2)

ผลของโครงการปีเกษตรกร

เมื่อสิ้นปี 2522 แล้ว ได้มีการประเมินผลของโครงการนี้ โดย ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ เป็นหัวหน้า ผลที่ประเมินได้ก็คือ งานของโครงการปีเกษตรกรได้ดำเนินสำเร็จลุ่วงไปด้วยดี ประมาณร้อยละ 90 ของแผนงานที่วางไว้ทั้งหมด

รัฐบาลต่อมาประมาณปี 2523 เป็นต้นมา ได้แก้ปัญหาความยากจนของประชากรเกษตรด้วยโครงการสร้างงานในชนบท (กสข.) ซึ่งนับว่าได้ผลดีพอสมควร รายละเอียดของโครงการสร้างงานในชนบทจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษา

โครงการสร้างงานในชนบท (กสข.)

โครงการสร้างงานในชนบท ได้เริ่มขึ้นเมื่อปี 2523 โดยหวังว่าจะใช้โครงการนี้แก้ปัญหาเรื่องรายได้ของเกษตรกร คือ หาทางให้ประชาชนในชนบทมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

โครงการนี้ควบคุมงานโดย “คณะกรรมการสร้างงานในชนบท” มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รองประธานและกรรมการระดับชาติ ได้แก่ รัฐมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลาย ๆ กระทรวง ในระดับจังหวัดก็จะมีผู้รับผิดชอบอีกชั้นหนึ่ง คือ คณะกรรมการสร้างงานในชนบท ระดับจังหวัด (กสจ.) โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ ก็ยังมีคณะกรรมการสร้างงานในชนบทระดับอำเภอ (กสอ.) เพื่อถ่วงถ่วงงานอีกระดับหนึ่ง โดยมีนายอำเภอเป็นประธานกรรมการที่จะควบคุมการเริ่มงานและดำเนินงานของสภาตำบล

เป้าหมายของโครงการสร้างงานในชนบท คือ

1. มุ่งให้ราษฎรในชนบทมีงานทำ โดยไม่ต้องอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง
2. จัดให้มีทางสาธารณสุข
3. จัดให้มีแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มผลผลิตในการเกษตร และเพื่ออุปโภคบริโภค
4. จัดให้มีสิ่งก่อสร้างที่เป็นประโยชน์ในด้านส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน และสาธารณสุขประโยชน์อื่น ๆ

ลักษณะงานของโครงการสร้างงานในชนบท คือ

1. ก่อสร้างและปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค เช่น งานสร้างสระน้ำ บ่อน้ำ คู คลองส่งน้ำ วางระบายน้ำสาธารณสุข งานสร้างฝายและทำนบพื้นเมืองแบบต่าง ๆ (ยกเว้น ทำนบดิน) งานขุดลอกห้วย หนอง คลอง บึง เหมือง หรืองานอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

2. ก่อสร้าง ปรับปรุง และซ่อมแซมสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ถนน สะพาน โรงเรียน ที่ทำการสภาตำบล หรือศูนย์พัฒนาเด็ก เชื้อนก้นดินพังริมแม่น้ำ ท่าเรือ ท่าข้าม ศาลาพักผ่อนทาง หอสมุด หอกระจายข่าว ศูนย์พัฒนาหมู่บ้าน ศาลาประชาคม รั้ว ฯลฯ และไม่เข้าข่ายโครงการประเภทที่ 3 ที่จะกล่าวต่อไป

3. ก่อสร้าง ปรับปรุง และซ่อมแซมสิ่งที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย หรือการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรซึ่งต้องให้สอดคล้องหรือเสริมโครงการของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ หรือโครงการในแผนพัฒนาจังหวัดที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย เช่น ห้องน้ำ ส้วมสาธารณะ เมรุเผาศพ สนามเด็กเล่น สนามกีฬา โรงฆ่าสัตว์ สำนักงานผดุงครรภ์ สถานีอนามัย ถังเก็บน้ำประปา โรงกรองน้ำประปา ค่อท่อและขยายการประปา ฯลฯ งานที่เกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตเกษตร ได้แก่ โรงเลี้ยงไหม โรงสาวไหม โรงตีเหล็ก โรงอบยาง หรือกรีดยาง โรงบ่มใบยาสูบ โรงบั่นดินเผาหรือเครื่องเคลือบ เรือนเพาะชำ คอกสัตว์ ฯลฯ

ซึ่งกิจกรรมทั้ง 3 ลักษณะนี้ จะต้อง

1. เป็นงานที่ทำให้เสร็จสิ้นโครงการภายในเดือนมกราคม - มิถุนายน ของแต่ละปี
2. เป็นงานที่ไม่ผูกพันงบประมาณแผ่นดินในปีต่อไป
3. เป็นงานที่ไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยราชการอื่น ๆ ที่กำลังดำเนินการอยู่
4. เป็นงานที่มีความมั่นคงถาวร และสามารถใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวมในระยะยาว
5. ใช้แรงงานประชาชนเป็นหลักในการก่อสร้าง แต่ในกรณีที่จำเป็นเพื่อความมั่นคงถาวรของสิ่งก่อสร้าง อาจขอความร่วมมือใช้เครื่องจักรกลของส่วนราชการต่าง ๆ หรือเช่าจากเอกชนได้

เมื่อดำเนินงาน กสช. มาถึงขณะนี้ ก็ปรากฏว่าสามารถจัดลำดับและประเภทโครงการได้ดังนี้คือ

1. ฝ่าย ประตูน้ำ
2. คู คลอง เหมือง รางระบายน้ำ ท่อส่งน้ำ
3. สระ หนอง บ่อเลี้ยงปลา
4. ถัง ตุ่ม บ่อน้ำดื่ม

5. บ่อบาดาล ประปา
6. ฉาง โรงสี เครื่องอบ คอกรวม กังหันลม
7. ถนน สะพาน ท่อระบายน้ำ ทางเดิน
8. สถานีอนามัย ส้วมสาธารณะ
9. ที่ทำการสภาตำบล ศูนย์ฝึกอบรมฯ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
10. อื่น ๆ (ตามที่ปรากฏในแผนตำบล)

งบประมาณค่าใช้จ่าย

เมื่อปี 2523 - 2524	ใช้งบประมาณปีละ	3,500	ล้านบาท
ต่อมาปี 2525- 2527	ใช้งบประมาณปีละ	2,000	ล้านบาท
ปี 2528 เป็นต้นไป	ใช้งบประมาณปีละ	2,500	ล้านบาท

หลักการจัดสรรเงิน

เท่าที่ผ่านมาปรากฏว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการจัดสรรเงิน กสช. มากที่สุด สำหรับการจัดสรรเงินไปยังจังหวัดนั้นจะพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ประกอบตามความเหมาะสม ดังนี้

1. จังหวัดใดประสบกับความแห้งแล้งมากน้อยต่างกันเพียงใด (แห้งแล้งมากก็ให้ก่อน)
2. รายได้ต่อหัวของประชากรและรายได้ของสภาตำบลที่อยู่ในแต่ละจังหวัด (ถ้ารายได้ต่ำ จะพิจารณาก่อน)
3. จังหวัดนั้น ๆ มีพื้นที่อยู่ในหรือนอกเขตชลประทานมากน้อยเพียงใด (มีพื้นที่นอกเขตชลประทานมากก็ให้มาก)
4. จำนวนประชากรในท้องที่จังหวัดนั้นมีมากน้อยเพียงใด (มีประชากรมากก็ได้เงินมาก)

เงินที่จังหวัดได้รับสำหรับแต่ละโครงการนั้นจะต้องกำหนดอัตราส่วนระหว่างค่าแรงงาน และวัสดุ ไว้ดังนี้

1. ฝ่าย ประตูน้ำ พนังกั้นน้ำ อาคารระบายน้ำล้น เขื่อนเก็บกักน้ำ ทำนบพื้นเมืองแบบต่าง ๆ (ยกเว้นทำนบดิน) ถังเก็บน้ำ บ่อน้ำตื้น คู่ม่าน ไซ้เป็นค่าแรงร้อยละ 30 ค่าวัสดุร้อยละ 70

2. คู คลอง ห้วย เขื่อนส่งน้ำ รางระบายน้ำ ท่อส่งน้ำ สระเก็บน้ำ หนอง บึง อ่างเก็บน้ำ บ่อเลี้ยงปลา ไซ้เป็นค่าแรงร้อยละ 70 ค่าวัสดุร้อยละ 30

3. บ่อน้ำบาดาล ประปาหมู่บ้าน อ่างเก็บผลผลิตทางการเกษตร โรงสี คอกสัตว์รวม กังหันลมสูบน้ำ โครงการปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น ตลาด เรือนเลี้ยงไหม เรือนเพาะชำ อ่างอบผลผลิตทางการเกษตร ถนน ท่อ สะพาน ทางเดิน เขื่อนป้องกันดินพัง สถานีอนามัย ส้วมสาธารณะ ที่ทำการสภาตำบล ศูนย์ฝึกอบรมของหมู่บ้านหรือตำบล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไซ้เป็นค่าแรงร้อยละ 20 ค่าวัสดุร้อยละ 80

โครงการสร้างงานในชนบทนี้มีนโยบายที่จะใช้แรงงานราษฎรเป็นสำคัญ และการจ้างแรงงานราษฎรก็ให้คำนึงถึงแรงงานราษฎรที่ว่างงานและยากจนในตำบล หมู่บ้าน เป็นสำคัญด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำเนินงาน กสช. เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างแท้จริง

ระยะเวลา ในการดำเนินงาน

เมื่อปี 2523 ซึ่งเป็นปีแรกที่รัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศ จึงจัดทำโครงการขึ้นอย่างรีบด่วนและกำหนดเวลาไว้เพียง 3 เดือน คือ เริ่ม 1 พฤษภาคม ถึง 30 กรกฎาคม 2523 เมื่อประเมินผลของโครงการปีนี้ได้ พบอุปสรรคและปัญหา

พอบูร่งขึ้น คือ 2524 จนถึงปัจจุบัน (2532) จึงได้กำหนดระยะเวลาเป็น 6 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม ถึง 30 มิถุนายน ของทุกปี

การควบคุมตรวจสอบและติดตามการปฏิบัติงาน

โครงการ กสช. ได้แบ่งงานเป็นภาค ๆ คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยยกเว้นกรุงเทพมหานคร

การติดตามผลงาน กสช. นั้น นายกรัฐมนตรีในฐานะประธานกรรมการจะได้มอบหมายให้รัฐมนตรีต่าง ๆ ออกไปติดตามดูการทำงานในภาคต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดคอยช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งให้จังหวัดรายงานผลการดำเนินงานอีกทางหนึ่งด้วย โดยผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอรับผิดชอบในการควบคุมตรวจสอบและติดตาม

ตามผลการปฏิบัติงานตามโครงการของจังหวัด อำเภอ แล้วแต่กรณี โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอแต่งตั้งคณะเจ้าหน้าที่ตามที่เห็นสมควร ให้มีอำนาจหน้าที่ควบคุม ตรวจสอบ เกี่ยวกับการเงิน การลงบัญชี การประชาสัมพันธ์ และติดตามผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปโดย เรียบร้อย

แบบฟอร์มที่ใช้สำหรับรายงานผลงานของโครงการ กสช. มีตั้งแต่แบบ กสช.1- กสช.10 และต้องรายงานตามแบบฟอร์มทุกชั้นตอนของการดำเนินงานและการใช้เงิน ทั้งนี้ก็เพื่อ ป้องกันการคอร์รัปชัน นั่นเอง

ผลของโครงการ

เมื่อประเมินผลงานเมื่อสิ้นโครงการในแต่ละปีแล้ว ก็ปรากฏว่า งาน กสช. ได้ ผลดี เพราะประชาชนมีงานทำมากกว่า จำนวน 4 ล้านคน ผลงานที่ปรากฏจะมี 2 ประเภท คือ

1. ประเภทแหล่งน้ำ
2. ประเภทสิ่งสาธารณประโยชน์

นอกจากนี้ยังเกิดผลดีทางด้านสังคมด้วย คือ

1. เป็นผลดีทางด้านเศรษฐกิจ คือ มีการกระจายรายได้ ประชาชนในท้องถิ่น มี อำนาจซื้อเพิ่มขึ้น ภาวะเศรษฐกิจคล่องตัว
2. ส่งเสริมความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน
3. ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย เพราะเริ่มงานจากสภาตำบล

โครงการพัฒนาตำบล

โครงการพัฒนาตำบล หรือเรียกโดยย่อว่า คพต. เป็นโครงการที่กำหนดไว้ใน แผนพัฒนาตำบล หรือโครงการอื่นใดที่คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) อนุมัติ รวมทั้ง โครงการของส่วนราชการ หรือรัฐวิสาหกิจที่คณะกรรมการพัฒนาชนบทและกระจายความเจริญ

ไปสู่ภูมิภาค (กชช.ภ.) และคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) จัดสรรเงินให้ โครงการนี้
เกิดขึ้นในสมัยที่ นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี มีหน่วยงานดำเนินการ คือ สภาตำบล

ลักษณะของโครงการพัฒนาตำบล

1. เป็นโครงการที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาตำบลประจำปี และสอดคล้องกับ
สภาพปัญหา และประสานกับโครงการพัฒนาอื่น ๆ
2. เป็นโครงการทำเสร็จสิ้นได้ทั้งโครงการ และเบิกจ่ายเงินได้แล้วเสร็จภายใน
เดือนกันยายน ของปีงบประมาณนั้น และเป็นโครงการที่ไม่ผูกพันงบประมาณในปีต่อไป และ
เป็นโครงการที่ไม่อยู่ในแผนงานที่หน่วยราชการอื่น ๆ กำลังดำเนินการอยู่
3. เป็นโครงการที่มีความมั่นคง ถาวร และสามารถใช้ประโยชน์ต่อชุมชนด้าน
น้ำกินน้ำใช้ น้ำเพื่อการเกษตร ด้านอาชีพและการเพิ่มพูนรายได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
ด้านสิ่งสาธารณประโยชน์ รวมทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

จะเห็นว่าโครงการพัฒนาตำบลนี้จะเน้นหนักไปทางด้านแหล่งน้ำเพื่ออุปโภค
บริโภค และการเกษตร เป็นโครงการที่สามารถใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างกว้างขวางมีราษฎร
เข้าใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ และมีเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
เข้ามาไว้ด้วย

สำหรับโครงการที่ทำบางส่วนในปี 2536 คือ

1. โครงการบูรณะเหมืองวังหมัน จังหวัด เพชรบูรณ์
2. โครงการสร้างถังประปาหมู่บ้าน จังหวัด สุรินทร์
3. โครงการขุดสระน้ำ จังหวัด ลพบุรี
4. โครงการสร้างเหมืองจาดคอนกรีต จังหวัด พัทลุง
5. โครงการสร้างอาคารศูนย์สาธิตการตลาด จังหวัด ชัยนาท
6. โครงการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัด นราธิวาส

7.9 บทสรุป

ในบทที่ 7 นี้ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาคการเกษตรในแง่มุมต่าง ๆ พร้อมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับรายได้ของภาครัฐบาล และของเกษตรกรไว้ด้วยข้อมูลต่าง ๆ สรุปข้อความรู้ที่ได้รับ คือ

1. รายได้ของภาครัฐบาล ที่เกิดจากการส่งสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ไปยังตลาดโลก มีมูลค่าประมาณร้อยละ 30 ของมูลค่าการส่งสินค้าออกทั้งหมดของประเทศไทย (ตารางที่ 7-2)
2. สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกมีมากมายหลายสิบชนิด มีทั้งพืชเศรษฐกิจ และผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ (ตารางที่ 7-4)
3. ศึกษารายละเอียดด้านรายได้และรายจ่ายของเกษตรกร พร้อมทั้งแหล่งรายได้และตัวอย่าง
4. ศึกษาถึงการกระจายรายได้ของเกษตรกรตามภาคภูมิศาสตร์ (ตารางที่ 7-7)
5. ศึกษาถึงนโยบายการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรด้วยโครงการปีเกษตรกร และโครงการสร้างงานในชนบท

นอกจากนี้ยังอธิบายถึงปัญหาด้านรายได้ของเกษตรกร ที่เกี่ยวกับ รายได้ต่ำ รายได้ไม่มีเสถียรภาพพร้อมทั้งสาเหตุและการแก้ไข

7.10 คำถาม

1. จงอธิบายให้ชัดเจนถึงความสำคัญของภาคการเกษตร ในด้านที่เกี่ยวกับรายได้ของรัฐและรายได้ของเกษตรกร
2. จงเปรียบเทียบโดยยกตัวอย่างประกอบ เกี่ยวกับรายได้ของเกษตรกรที่ต่ำที่สุด
3. ในอาชีพการเกษตรด้วยกัน ถ้าแบ่งตามภาคภูมิศาสตร์ เกษตรกรในภาคใดมีรายได้สูงสุดและต่ำสุด จงอธิบายพร้อมทั้งเหตุผลประกอบ
4. ปัญหาด้านรายได้ของเกษตรกร มีอะไรบ้าง จงอธิบายมาโดยละเอียด

5. ท่านมีเหตุผลอะไรที่จะกล่าวว่า อาชีพเกษตรกรรม เป็นแหล่งรายได้ต่ำที่สุดในบรรดาอาชีพสาขาอื่น ๆ
6. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรด้วย “โครงการสร้างงานในชนบท” (กสข.)
7. จงอธิบายในรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการสร้างงานในชนบท พร้อมทั้งผลที่ได้รับ

เชิงอรรถ

- ^{1/} ธนาคารแห่งประเทศไทย, ภาวะสินค้าเกษตรที่สำคัญในรอบปี 2537,
(กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พรินท์ จำกัด, 2538)

พิมพ์ที่... สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Ramlthamhaeng University Press.